

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca velikega srpana 1905. Štev. 5.

VSEBINA:

Narodno-radikalnemu dijaštvu.
Dr. Ljudevit Pivko: Abiturijentom
in mladim filozofom.
G. Ratzenhofer: Pomen in cilji
socijologije. (Konec.)

V. M. Zalar: Dvajset let narodnega
dela.
A. Ribnikar: O potrebi narodnih
knjižnic na Slovenskem. (Konec.)
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4.—; za dijake K 2.—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl**. — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec**.
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Drobiž.

Polovična vožnja v Trst. Ravnateljstvo južne železnice je odbilo prošnjo za polovično vožnjo. Dovolilo pa je, da si lahko vsakdo vzame certifikat z Dunaja do Trsta. Menimo, da se je že večina preskrbela z njimi. Kdor pa še nima dovoljenja za polovično vožnjo, naj nemudoma prosi zanj na obratno nadzorstvo južne železnice v Trst. Prošnjo treba dati potrditi županstvu, da prosilec nima dovolj sredstev.

„**Za slogo**“. Klerikalno dijaštvo se je začelo na papirju zadnji čas nenavadno ogrevati za slogo. Storilo je pa to le, da zakrije, kako je v istem trenutku zadalo slogi prav močne udarce. Ako hočemo ljudje različnih frakcij delati za skupen smoter skupno, je eden glavnih pogojev, da drug drugemu vsaj osebno zaupamo. Kontrahenti pri takih pogodbah morajo biti pošteni in lojalni ljudje. V zadnji »Omladini« smo poročali, da je shod zaupnikov dunajskega dijaštva, ki se je vršil po znanih izjavah Gautschevih in Hartlovih, sklenil **soglasno**, da iz razlogov, ki se jim je tehtnost **soglasno** priznala, ne priredimo te počitnice vseslovenskega dijaškega shoda za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Komaj preteče dober teden, že izidejo v klerikalnih listih članki — pisani od istega človeka, ki je v seji pritrjeval sklepu — ki očitajo drugim strujam, da se protivijo shodu, mej tem ko je klerikalno dijaštvo edino, ki se še kaj zavzema za slov. vseučilišče! Ali je to pošteno? Tako klerikalci spodkopujejo tisto malo sloge, ki smo jo drugi s trudom priborili. Drug slučaj je ustanovitev »Slovenske dijaške zveze«. Računajo, da se na naslov kdo vjame, sami pa že kriče, da se v njihovi izložbi prodaja tudi vseslovenstvo. Klerikalci so s tem kruto grešili proti slogi. Mi bomo, kakor smo to od nekdaj delali, vedno priporočali slogo, nismo tega delali brez uspeha, a odslej priporočamo somišljenikom, da se s klerikalci dogovarjajo le pri pričah (če ne, vse zataje) in z vsemi kavtelami, ki jih človek upotrebuje proti zahrbtnim ljudem.

„**Triglavu**“ & „**Zarji**“. Pri seji skupnega odbora slovenskih akademikov v Gradcu je zastopnik »Taborja« obrazložil, kaj dovaja »Tabor«, da priredi Ciril in Metodovo slavnost 4. julija. Kakor priča zapisnik dotične seje, so ga zastopniki »Zarje« in »Triglava« tudi umeli, predsednik »Triglava« je obljubil — vabili smo na slavnost vsa graška slovanska društva — da hoče delovati na to, da se Triglavani udeleže tega večera in »Zarja« je istotako izrazila svojo »dobro voljo«. Toda predsednik obrača — zakulisni spletkarji pa obrnejo. Malo dni pred slavnostjo smo prejeli dva slična dopisa: »Triglava« piše, da je akademična podružnica »družbe sv. Cirila in Metoda« torišče skupnega delovanja, ta pa da ni za priliko godu sv. bratov ničesar priredila, ker je bil običaj, da je vsako leto »Triglav« ob tej priliki priredil za podružnico slavnostni večer. Iz te čudne argumentacije ni razvidno, zakaj je zagrešil »Tabor« tolik zločin, ko je priredil slavnost, ne da bi letos »Triglava« ali podružnica nanjo kaj mislila. Triglavov dopis nam

NARODNO-RADIKALNEMU DIJAŠTVU.

Četrto leto že teče, odkar je narodno-radikalna struja stopila v slovensko javnost. Rodila jo je nezadovoljnost. A ker so se njeni pristaši trudili z vsemi močmi, da ji ucepijo kot svojstvo, da si množi svoto skupnih pozitivnih teženj in si vstvari kar možno pozitivnih vezi, zato ni prenehala, kakor premnoge druge struje pred in poleg nje, ki jim je glavni družeci moment negativen. Da si tem bolj utrdimo skupne težnje, t. j. program, da se naša že velika skupina spozna v delu, da se vzbudi za organizacijo potrebni čut in smisel za one skupne težnje, sklicujemo prvi shod narodno-radikalnega dijaštva v Trst.

Rodoljubno tržaško Slovenstvo nas vsprejme z odprtimi rokami. Malokje vedo tako dobro ceniti, da treba Slovencem mnogo in sicer izobražene, dalekozirne inteligence. Mi pa spoznavamo prav dobro znamenitost Trsta ter vemo, da bodo za dijaštvo utisi, ki jih ponese v korist svojemu duševnemu obzorju in energiji iz Trsta, neizbrisni.

Naš shod se vrši od **5. do 8. kimovca** v tržaškem »Narodnem domu« po naslednjem redu:

v torek, 5ega zvečer ob 1/2 9. uri priredimo tržaškim Slovencem predavanje o **Prešernu** (s skioptiškimi projekcijami).

v sredo, 6ega zjutraj ob 9. uri:

Otvoritev, konstitucija plenarnega shoda in odsekov.

I. Predavanje o slovenskem vseučilišču.

II. Teoretska predavanja:

1. Pojedinec — skupina. Pozitivna etika. Znanost — verstvo.
2. Načelo evolucije, dela, samopomoči.
3. Narodnostno vprašanje.

Delo shoda razdelimo v štiri odseke, ki bodo po možnosti zborovali tako, da bo mogoče prisostvovati vsem.

popoldan:

A. Odsek za materijelno stanje slovenskega dijaštva s štirimi referati; predlogi.

B. Odsek za ljudsko izobrazbo:

1. Referati ferijalnih društev.
2. Referat o predavateljstvu.
3. Referat o knjižništvu.
4. Predlogi.

v četrtek, 7ega ob 8. uri zjutraj:

C. Odsek za dijaško izobrazbo:

1. Položaj slovenskega dijaštva z ozirom na izobrazbo.
2. Delo srednje šole.
3. Slovenski dijak in visoke šole.
4. Naloge naših akademskih društev.
5. Predlogi.

popoldan:

D. Organizačni odsek;

zvečer: komerz.

V petek, 8ega ob 10. uri dopoldan:

Plenarno zborovanje: Poročila in resolucije predlagane od odsekovih načelnikov.

popoldan ob 4. uri:

Velik javni ljudski shod z naslednjim dnevnim redom:

1. Tržaško šolstvo, slovenske srednje in visoke šole.
2. Kaj je in bodi Trst Slovenstvu?

V primernem času si bomo ogledovali Trst in bližnjo okolico. Korporativno si ogledamo:

1. Arzenal avstrijskega Lloyda.
2. Stabilimento technico.
3. Tvorнице v Škednju.
4. Zoološko štacijo.

Iz načrta razvidite, da bo delo onih, ki bodo shod pazno zasledovali, precej naporno. Zato naj bi govorili vsi govorniki le po dobrem premisleku stvarno in jasno. Tako bo zagotovljeno, da bo shod ne samo zbiral dosedanje naše pridobitve, ampak jim tudi pridejal novih produktivnih idej.

Na shod vabimo vse svoje slovanske prijatelje, da nam pošljejo ako ni drugače, vsaj svoje delegate.

Slovenski srednješolci nam bodo prisrčno dobrodošli. Kar gradimo in zbiramo, vse velja povzdigi slovenskega dijaka, da bo vsaka naslednja generacija mogla stati višje, opiraje se na pridobitve prednikov, in bo prinesla v dedščino novih misli.

Narodno-radikalni akademiki naj premagajo gmotne ovire, in naj polnoštevilno nastopijo v Trstu. Da nam tudi drugi slovenski inteligenti, ki simpatično sledijo napredovanju slovenskega dijaštva, izkažejo čast s svojo prisotnostjo, je naša iskrena želja.

V Ljubljani, koncem malega srpana 1905.

Pripravljalni odbor.

DR. LJUDEVIT PIVKO:

ABITURIJENTOM IN MLADIM FILOZOFOM.

Prihodnja jesen nam pripelje spet na vseučilišča kopo novih slovenskih filozofov, ki se posvetijo raznim učnim predmetom deloma iz ljubezni do njih, deloma pa samo slučajno in iz nevednosti. Gimnazijski programi nam že prorokujejo in obljublajo, da se vrste filozofov znatno pomnožé.

Novi tovariši se odločajo za poklic tako, kakor so si ga volili mnogi njihovi predniki. Kogar je namreč veselila v višjih razredih srednje šole recimo matematika, ta si že misli, da bi zgrešil pravo pot svojega življenja, če ne študira matematike, če ne postane filozof in pozneje profesor svojega najljubšega srednješolskega predmeta. Tako večkrat. — Kdor pa stoji po maturi neodločen na razpotju, tega bo potegnila po stari navadi najbrž filologija iz neprijetne zadrege.

V tej navadi ni bilo do sedaj nič posebno nevarnega. Mnogi so prišli tako do ljubega kruha in mnogi, ki sami ne vedó, kdaj in zakaj so si izbrali ravno učiteljski stan, so danes z njim popolnoma zadovoljni. Toda naslednikom bo že pela druga pesem. — Danes menda konstatiramo prvič v slovenskem javnem življenju, da imamo za gotove stanove že preveč naraščaja. Vesel pojav bi bil za narod, ako bi v vseh potrebnih stanovih imel primeroma toliko moči, kakor jih ima v filozofih. Ker pa vidimo in čutimo pomanjkanje ljudi v mnogih, skoro vseh drugih vrstah, zato nam ni žal samo nekaterih posameznih eksistenc, ki jim ne bo mogoče najti dela in kruha po filozofskih študijah, ampak narodni organizem se nam smili še bolj, ki izgublja krvavo potrebne elemente.

Kako smo prišli do tega neveselega stanja?

Največ je kriva brezbriznost dijaštva samega, ki ni čutilo do sedaj nikdar potrebe sešteti svoje moči, — pogledati, ali je dobro sestavljeno po socialnih potrebah. Naše dijaštvo še sploh ni imelo nikdar prave zavesti svojih moči. Posamezniki so hiteli vsak svojo pot brez ozira na pravo narodno potrebo. Dijaštvo v celoti ni čutilo naloge, da se mora samo deliti in razvrščati v zdravem razmerju. A vendar ni pretežko pri nas oceniti vsak posamezen element, ker nas ni preveliko in ker smo skoro vsi koncentrirani v treh velikih mestih.

Da se sestavijo naše sile v pravo zdravo razmerje, treba je najprej dobre statistike. V številkah se moramo videti, svoje tabele moramo kazati novodošlecem: »Glejte, tu smo slabi, tu smo močni.« Potem ne bo treba pregovarjati, razkladati, nagovarjati. Vsak vidi sam, vsak naj ve sam, kje ga je treba, kje bi njegove zmožnosti našle prosto pot v lastno in splošno korist.

Letos smo izdelali statistiko dijaštva, predpogoj zdrave organizacije. Začudili smo se ob rezultatu. Zasedili smo rano, dokazali smo jo. Do zdaj smo jo samo čutili. — In s tem se vračam k abiturijentu in mladim filozofom.

Zadnja (4.) številka »Omladine« konstatira 202 filozofa, med njimi nad $\frac{6}{7}$ klas. filologov, matematikov, prirodoslovcev in zgodovinarjev. Škoda se nam zdi veliko mladih mož, ki so se večinoma z velikim trdom preborili na visoke šole, ki tukaj študirajo z velikanskim naporom, v pomanjkanju, z vneto, toda vendar slepo, ker bodo po skušnjah stali pod solncem. Koliko zavodov pa imamo na slovenskem ozemlju, ki jim podajo dela in kruha? Računimo 12 do 15 zavodov. Na nekterih pa niti ne dobe Slovenci lahko mesta. Toda pomisliti je še več. Na teh zavodih so že povsod moči, ravno v imenovanih predmetih delujejo skoro povsod mlajši učitelji. Ako bi bila vsa mesta za klasično filologijo, matematiko, prirodoslovje in zgodovino prazna in bi se napolnila s samimi novimi močmi, vendar ne bi našli mesta vsi slovenski klasični filologi itd., ki zdaj še študirajo. — Ali menijo mogoče delovati na tujem? Ob sami misli na to se nam vidi škoda vseh teh elementov. Razun tega pa nimajo niti upanja, da pridejo na druge zavode. Naši ljudje so sposobni delovati večinoma le še na čisto nemških zavodih, tam pa imajo nemški kandidatje prednost. Nemci imajo svojih preveč. — **P o l o m g r o z i .** Niti četrtnina sedanjih dijakov z dotičnimi predmeti ne dobi normalno zasluženega kruha. Drugod bodo se morali preživeti in kdo ve kako!

Že v preteklem letu smo dosegli, da je mnogo teh kandidatov (posebno mlajših) prestopilo na pravno in na medicinsko fakulteto*). Zguba enega ali dveh let še ni tako velika, kakor bi bila, če bi dotični dijaki po dovršenih študijah stradali, se razgubili, ali pa 10 do 15 let suplirali.

Da pojasnim razmere še bolj, podajam nekaj živih primerov. Vzemimo m a t e m a t i k o . Statistika govori, da imamo 57 dijakov tega predmeta, med njimi jih ima 41 matematiko kot glavni predmet. Na slovenskem ozemlju je kakih 22 srednješolskih učiteljskih mest za matematiko. V doglednem času se izpraznijo največ tri mesta, vsa druga so zasedena z mlajšimi učitelji. Na ta tri mesta pa nima upanja niti jeden sedanjih dijakov. Čaka že namreč na nje sedem starejših kandidatov, dva izprašana suplenta, dva doktorja brez skušnje, jeden suplent brez skušnje, jeden kandidat brez skušnje in službe. In tu bo konkurence! Srečen bo, kdor dobi mesto. Vi mlajši pa boste gledali. Kam menite? Kaj bo vam ostalo? Upate na kako mizico pri bankah, računskih zavodih? Tam vas niti ne morejo rabiti. Morali bi služiti kot uradniki druge vrste. Ali ni potem škoda dolgih študij, denarja, slovenskega denarja?

I d e a l i v s t r a n ! Študirati matematiko, ker vam je predmet simpatičen, je nesmiselno v današnjih razmerah. Edino skupina z deskriptivo še ima nekako bodočnost.

Isto naj velja filologom, isto bodočim prirodoslovcem, isto bodočim in sedanjim zgodovinarjem.

Novim naj bo to v svarilo, drugim pa v premislek!

*) Ob tej priliki naj konstatiram značilne opazke, kako so se posmehovali gotovi dijaški krogi na Dunaju »Sloveniji«, ko se je slišalo, da je tu nekaj filozofov prestopilo na druge fakulte. Reklo se je, da Slovenijani prestopajo od filozofije, ker kot filozofi nimajo svobode in prilike »reševati narod« ... Mogoče bodo zdaj dotični krogi sami izprevideli, da ni bilo umestno spremljati premissljene in težavne korake bivših filozofov s takimi surovimi opazkami.

Krivi informatorji so strašili včasih in svarili pred juridičnimi študijami. Pravi se: »Kaj pa bom kot jurist, saj jih je že toliko! Pa prva leta po študijah niso bogve kako slavna.«

Slovenskih juristov še nikdar ni bilo zadosti in jih še dolgo ne bo, Res je, da se mora vrsto let zadovoljevati jurist s skromnim stališčem, toda bodočnost ima, eksistenca ni in ne bo izgubljena.

Število medicincev pa je naravnost minimalno,*) Medicine se bojé fantje, ker menijo, da je predraga in ker zahteva še šest let po maturi. Bog pomagaj! Fakt je, da medicinsko leto samo ob sebi ni dražje kakor drugo. Prazen strah je to, informacije ste dobili od nevednežev. Poznam medicincev mnogo, ki se rijejo z lastno energijo skozi leta. Pojdite si po informacije k medicincem samim, ki vas nikdar ne bodo odbijali od svojega predmeta. — In fistih dveh let se ni treba bati, ki jih mora medicinec žrtvovati več ko jurist ali filozof. Avspicije so slovenskim zdravnikom, ki so pridno študirali, zelo ugodne. Tudi tu naj govori primera. Nedavno je bil imenovan mlad doktor okrajnim zdravnikom, osem let po maturi, ki je v šest in pol letih dovršil študije in ugodil vojaški dolžnosti in ki ima nekaj nad leto prakse v bolnišnici. Kdaj ima jurist osem let po maturi tako stališče? Koliko filozofov je v taki dobi definitivno nastavljenih? Primerjajte z matematikom, ki ima skušnje in vse, toda osem let po maturi nobenega mesta.

Primanjkuje nam dalje montancev, veterinarcev, tehnikov itd. Statistična tabela slovenskega dijaštva (Omladina str. 56) kriči.

Upamo, da se bo že prihodnje leto začelo obračati razmerje posameznih predmetov na boljše.

Novi tovariši ne mislite samo idealno, ko si izbirate v predmetih višjih študij! Izbirajte si praktično, izvolite si predmet, ki vam ugaja in ki vam obljublja kruha; pazite, da ne ukradete narodu nevede svoje moči.

G. RATZENHOFER:

POMEN IN CILJI SOCIJOLOGIJE.

(Prevedel B. H.)

(KONEC).

Iz presojanja socijalnega razvoja se razvije cela vrsta glavnih problemov, izmed katerih je najvažnejši peti problem o medsebojnem razmerju med individualizmom (subjektivizmom) in socijalizmom (komunizmom). Včlovečenje je brez dvoma delo individualizacije, ki je odtrgala človeka iz stanja komunistične skupnosti. Osebnost je plemenita cvetka tega stremljenja; nje pretirano naglašanje pa privede do tega, da se smatra posameznik za središče sveta. Ali dovoljuje socijalni razvoj neomejeno individualizacijo? Ali pa je morda potrebno, ji postaviti o splošnem interesu

*) Gl. »Omladina« 4., str. 57.

nasproti socializaciji in kako moremo spraviti v soglasje individualizacijo in socializacijo t. j. blaginjo posameznika in blaginjo celote? — Brez globokega vpogleda v medsebojne človeške odnošaje se da spoznati, da je ta problem o tesni kavalni zvezi z vprašanji o politični organizaciji družbe, s celim razvojem pravā in s pozitivno etiko, t. j. z vsemi nravnimi normami, ki izhajajo iz interesne narave človeka.

S tem pa, da se oziramo na naravo človeka t. j. na njegova prirojena svojstva, se nam odpira pogled na šest veliki problem, na plemenski problem, ki razpada v sledeča vprašanja:

Ali se more smatrati pokolenje človeka za enotno? Katere socialne in etične posledice ima odgovor na to vprašanje?

Katero vrednost ima pojem rase za socialni razvoj sploh in s posebnim ozirom na časovne in krajevne okoliščine?

Kako se razločujejo po vrednosti čistokrvne rase, kako trajne oblike mešanih ras, ki so se razvile po sovplemenjevanju (Inzucht) in kako mešane rase z nestalnimi svojstvi?

Kaj sledi za socialni razvoj iz dejstva, da so rase različne in da so prirojena svojstva — kot produkt biološkega razvoja, zgodovine, bivališča, okolice in vladajočih idej — tudi različna?

Ta plemenski problem, o katerem se vrši danes v Evropi živahen boj, se skuša zaman rešiti z enostranskega stališča etnologije ali antropologije ali geografije ali biologije; ker rasa ni le rezultat biološkega razvoja ali geografskih pogojev ali antropološkega opazovanja, se da nje socialni pomen spoznati le na podlagi vseh onih faktorjev, s katerimi se pečajo vse specialne znanosti, iz katerih črpa sociologija svoj sestav. Ta plemenski problem je dalekosežne važnosti za politiško nalogo države. Sociologija more smatrati idejo o združitvi in spojitvi sosednih ras le za ideal. Že samo primerjanje tisočletne razvojne dobe posameznih ras s kratkimi dobami, ki pridejo v poštev za socialne reforme, nam jasno dokaže absurdnost vere v zdravo harmonizacijo vseh plemenskih posebnosti.

S tem plemenskim problemom je v zvezi problem o ljudski higijeni, ki je pravzaprav le vprašanje o odstranitvi slabih prirojenih svojstev. Boj zoper dedne bolezni in nagnjenje k njim, zoper sifilis, gonorejo, epilepsijo, alkoholizem, nevrastenijo i. dr., je izmed najbolj perečih vprašanj ljudskega življenja v Evropi, to je boj, ki se ozira manj na morfološko in fiziološko kot na gospodarsko in etično stran plemenskega razvoja. Ne moremo več prezreti dejstva, da je tehten vzrok bede mas podedovana vsprejemljivost — za bolezni. Pravnofilozofska naziranja o razmerju med človeškimi prirojenimi svojstvi in nravnimi ter socialnimi normami potrebujejo korenite revizije. Spoznanje, da je človeško ravnanje le posledica več ali manj zdravih prirojenih lastnosti, se ne da spraviti v soglasje s sedanjim kazenskim pravom, na drugi strani pa je vsled vedno naglejše rasti števila ljudi in prenapolnitve stanovišč, vsled rastoče komplikacije vseh pravnih razmer krepka obramba družbe pred izgredi socialnih bolnikov vedno nujnejša.

Sploh pa razvijejo ta preiskavanja problem, v katerem razmerju naj delujeta v civilizaciji politična principa; prostost in sila in politična sistema: centralizacija in avtonomija. Kar se je doslej v tem oziru dognalo, je komaj več vredno kot navadno politično blebetanje. Vedno bolj upravičeni so dvomi o vrednosti političnih principov XVIII. in XIX. stoletja. Socijalni razvoj stremi vedno bolj po organizujočem redu, ako se hoče doseči, da živi večina ljudij v zadovoljivih razmerah. Jasno je, da podaja individualizujoča prostost sedanjosti le malenkostni manjšini moč, a tudi tej ne zadovoljnosti. Ta problem se peča tedaj tudi s kapitalizmom in s pravico dela (ne s »pravico do dela«, ker socijologija zavrača ta pojem.)

V najtesnejši zvezi s plemenskim vprašanjem je problem vojne in miru. Vedno očitnejša je kratkovidnost onih entuzijastov, katerim se zdi možnost »večnega miru« zato verjetna, ker vidijo v vojni le samovoljne muhe mogotcev tega sveta, dasi so vojne brez dvoma posledice socijalnega razvoja t. j. razmnožitve ljudij v nesoglasju z življenjskimi pogoji in posledice nasprotstva posameznih plemen. Globlji vpogled v bistvo politike nam kaže, da se da to vprašanje reševati mnogo uspešneje za družbo, ako se ne obsoja vojna že kar a priori, ampak če se odstranijo nje vzroki.

Rešitev ravnokar omenjenih problemov pa je možna le, ako se povzdigne politika iz današnje sfere diletantizma, diplomatičnega spletkarstva in osebnih interesov do znanstvene discipline na podlagi socijološkega spoznanja. Tako ne sme dalje ostati, da bi znanost kar ignorirala to najznamenitejše človeško delovanje, ki uravnava vso srečo in nesrečo družbe. Nauk o politiki kot dinamiki socijalnih sil nam podaja praktično vrednost socijologije. Le po politiki, ki se ozira na temelje socijalnega razvoja in pozna potrebe družbe, se da doseči civilizacija, t. j. ono družabno stanje, kjer odločuje splošna blaginja.

Za biološkim in političnim problemom je najvažnejši pozitivno etični problem: V koliko je odvisno procvitanje ras, narodov, držav in družb od njih nravnosti? — Vemo, da ne pripisuje današnje antropološko naziranje socijalnemu razvoju nravnosti nobene važnosti za usodo narodov, ker je vsled pomanjkanja temeljitiga socijološkega znanja neznano, da je »dobro« in »zlo« v najtesnejši zvezi s procvitanjem vrste.

Odgovor na to vprašanje vstvari problem o nraumni vzgoji ljudij, ki zopet razpada v probleme o šoli, o družini, o medsebojnem in družabnem razmerju moškega in ženskega spola. Naj le opozorim kot primer, da vlada glede vprašanja o ženskih pravicah danes naziranje, ki je bo moralo smatrati socijološko misleče stoletje za najnerazumljivejšo blodnjo.

Ob kratkem bi še omenil, da je pri reševanju teh problemov neobhodno potrebno rešiti tudi problem religije, z ozirom na filozofsko istinitost verske potrebe ljudij, na etično in idealno vrednost religije sploh in posameznih konfesij posebej.

Kot poslednji se pojavlja v vrsti glavnih problemov državni problem, t. j. vprašanje o politični delitvi človeštva in njegovih bivališč. S tem problemom

se reši tudi vprašanje o socijološki državni ideji; v smislu te ideje ima država kot organizacija moči nalogo izvršiti praktično vse znanstvene sinteze socijologije. K tem sintezam spada tudi nauk o razmerju države in nje prebivalcev do družbe in vseh ljudij, ker se ti poslužujejo države, da se bore za svoje porajajoče se interese.

Če tukaj končam naštevaje socijoloških problemov, pričakujem ugovora, da niti omenjen ni bil takozvani socijalni problem, ki je šele napravil našo dobo sploh sprejemljivo za socijologijo. In v resnici se mi socijalno ali delavsko vprašanje, ki se dostikrat napačno imenuje »socijalistično«, vprašanje o zadovoljitvi brezposestnih in brezupljivih, nikakor ne zdi specijalen problem socijologije, ker se v specijalnosti ne da rešiti, kakor menijo »socijalisti«, socijalni demokrati in socijalni politiki. Odgovor na ta problem je rezultat rešitve vseh ostalih problemov, kajti resnična blaginja enega družbenega razreda more seveda temeljiti le na splošni blaginji, in enostranski razredni boj delavcev je v najočividnejšem nasprotju s socijološkim naziranjem.

Kakor vidimo, postavlja socijologija principe za vse socijalne zadeve, principijelna rešitev vseh socijalnih problemov je nje smoter; ona ga more doseči, ker proučava vse probleme z ozirom na notranjo zvezo vsega, kar obstoja. Socijologija je zastavila pot pretirani, brez sebične smotrenosti delujoči specifikaciji in borniranosti takozvanega »strokovnjaštva«. Socijologija stremi za tem, da podvrže velikanske uspehe posameznih realnih znanostij splošni blaginji. Problemi socijologije so tudi problemi civilizacije.

Omenjeni temeljni, svetovni in glavni problemi obsegajo bistveno vsebino socijologije kot znanosti. Ti problemi se množe v isti meri, kakor opozarjajo pomožne znanosti socijologa na rešitev novih problemov. Če je svet res rezultat notranje zakonitosti, potem se mora tudi socijalni razvoj znanstveno proučevati s pomočjo znanosti, katera pribori tej zakonitosti veljavo s tem, da se ozira na specijalne vede. Kakor so si naravoslovske vede priborile zmago še-le v boju s predsodki srednjega veka, tako se mora tudi socijologija in nje filozofski temelj, pozitivni monizem, šele preboriti skozi predsodke napačne znanstvenosti in preživelih interesov.

V. M. ZALAR:

DVAJSET LET NARODNEGA DELA.

Ravnokar je slavila »Národní jednota severočeská« jubilej: dokončala je dvajseto leto svojega delovanja. Povspela se je v tej dobi iz skromnih začetkov v mogočno in znamenito organizacijo, brez katere si danes češkega severa niti misliti ne moremo. Da bi se »Jednota« radovala nad tem jubilejem kot takim, zato pač po mojih mislih nima pravega vzroka; saj je ravno ta dvajsetletni jubilej najzgovornejša obtožba prečudnih razmer,

v katerih živimo danes v tej državi. In ozadje tega jubileja? Ali ne pomeni ta jubilej dvajset let težkega dela, trdega boja, krutega preganjanja? Toda če pogledamo na sadove tega dela, vzradostiti se nam mora srce. — Ko je bil izšel v čeških novinah 19. svečana 1885. leta navdušen oklic, podpisan od dr. Riegra in dr. Trojana — pozneje prvega predsednika društvenega —, ki je pozival k ustanovitvi »Narodne jednote severočeške«, ni pač nikdo slutil, kako važno delo se začinja. Novo društvo se je ustanovilo 22. svečana istega leta.

Bilo bi mi naravnost nemogoče jasno načrtati razvoj »Severočeške jednote« od te dobe pa do letošnjega leta. Naj govore rajše številke. Podajam tu statističen pregled za 1., 5., 10., 15. in 20. leto:

V letu	I.		V.		X.		XV.		XX.		
	1885—86		1889—90		1894—95		1899—1900		1904—05		
	K	h	K	h	K	h	K	h	K	h	
Dohodki	12485	92	10826	04	15414	38	69631	53	86865	92	
Izdatki	7989	42	10778	22	17942	46	60325	74	79493	89	
Od tega na	šolstvo predavanja knjižnice časopisje.	—	—	1585	14	2833	72	8225	14	14580	76
		—	—	1005	12	1922	82	1494	45	1057	54
		873	72	995	94	2574	08	1454	10	5202	37
		—	—	1813	74	122	—	4259	59	6749	38
Premoženje	—	—	6104	—	4608	06	87791	52	155423	56	
Knjižnice {	koliko	12	16	40	38	105					
	štev. knjig	1095	982	3788	3727	9616					
Podružnice	119	204	287	559	702						
Predavanja	41	161	203	605	828						

Za vseh dvajset let je prejela blagajna »Narodne jednote severočeške« skupno 863.631·51 K, izdala pa skupno 771.359·28 K; od tega pripada na šolstvo 65.092·02 K, na knjižnice 49.284·24 K, na predavanja 28.173·47 K, na časopisje 50.091·05 K. Knjižnic se je ustanovilo 762 z 71.259 knjigami, predavanj je bilo 7069.

Iz teh suhih števil si je pač mogoče napraviti približno pojem o velikanskem delu »Severočeške jednote« za teh 20 let. Tam, kjer pred dvajsetimi let Čehi niso imeli ničesar, niti narodne zavednosti, tam se nam danes odpira čisto drugačen pogled; tam je cela vrsta čilih podružnic, manjšine so organizirane, imajo svoje šole, svoje knjižnice, svoje časopise, svoja strokovna društva, svoje dome itd., danes se Čeh tam udeležuje volilnega boja, javnega življenja; važne občine, ki so pred 20. leti še bile v skrajni nevarnosti, so danes češkemu narodu trajno pridobljene, druge pa, ki so pred kratkim časom bile še nemške, imajo danes že češka zastopstva. Za vseh dvajset let so Čehi izgubili eno edino občino na češkem severu.

»Severočeški jednoti« se toraj pač ni treba sramovati uspehov svojega dela. In prihodnost? Ali se ne bo morda cela ta trdnjava »Severočeške jednote« razvalila? Dvajsetletno delo nam da najboljši odgovor na to vprašanje. Jeklena češka vztrajnost pa bodi svetel vzgled nam, ki smo ravno v tej stvari tako daleč zadaj.

A. RIBNIKAR:

O POTREBI NARODNIH KNJIŽNIC NA SLOVENSKEM.

KONEC*).

Iz povedanega smo lahko uvideli, da imamo Slovenci sploh premalo primerne ljudske literature. To tudi največkrat navajajo nasprotniki snovanja ljudskih knjižnic. Kažejo na Nemce, ki imajo največjo literaturo na svetu, kažejo na Francoze, Angleže in druge, češ, da se naša literatura napram drugim kar izgubi in da še dolgo, dolgo nismo zreli za snovanje knjižnic. Tudi ne bi menda ljudstvo veliko pridobilo iz slovenskih knjig. Veliko bolj kot taki pomisleki, zdi se mi upoštevanja vredno, da je naša mala kvantiteta knjig premalo razširjena med nami. Primanjkuje nam primernih zavodov, ki bi jo popularizirali. In to je najbolj važno, da znamo izrabiti dane nam, če tudi najmanjše in najslabše sile. Zato pa tudi smelo trdimo: ako bi Slovenci ves ta kapital, ki leži v tisočih naših knjigah neplošno zakopan, pridobili za slovensko ljudstvo, imeli bi z njim takoj veliko uspeha. Še veliko večjega pomena pa bi bilo to za bodočnost, kajti dobro razširjena obstoječa literatura bi dvignila izobrazno stanje tako, da bi se že samo za knjižnice izplačalo pogosteje izdajati boljše knjige. Tudi Čehi pred 50 leti niso imeli najboljših literature. Knjižničar »Severo-češke Jednote« me je še izrecno opozoril na velikansko spremembo, katero so izvršile tekom pol stoletja ljudske knjižnice v tem oziru, da so izčistile, zboljšale in pomnožile češko literaturo. Sicer pa tudi mi sodimo, da potrebujejo naše knjige, časopisje, čitalnice in knjižnice nujne remedure.

Višja kulturnejša organizacija mora stopiti na mesto hirajočih društev in odpraviti nezdrave politične izrodke, četudi isti nastopajo pod krinko kulture. Organizacija izobraževalnih društev v zvezi s politično postane tudi za Slovence, ko bolj dozorimo, nesmisel. Staročehi so kot politični vodje ustanovili take kulturne zavode, kot je »Školska Matice«, — danes korakajo češke narodne jednote, kjer delujejo mladi ljudje, daleč od političnega kolovoza. Slovenski narod šteje že precejšnje število inteligence, a ker je slovenski sin postal po večini odvisen uradnik, je treba, da poišče sebi primernih organizacijskih tal, da se prime nove, njemu dopustne organizacijske forme. Politika ni zanj, a kulturno delo je vsakomur možno. Da bi naši

*) Glej 10. številko I., in 2. II. letnika.

inteligenti po deželi in po mestih vsaj malenkostno majhen del svojega časa žrtvovali za kulturno delo, koliko krasnih zdravniških, pravnih in obče-zanimivih, nepolitičnih predavanj bi se vršilo vsaki dan po Slovenskem, koliko prepotrebni tečajev za analfabete, za slabe bralce, računarje itd. bi pospeševalo občenarodni razvoj! Knjige ne bi ležale zaprašene po kotih, časopisje ne bi ostajalo nerazširjeno in nebrano. Čitalnice bi se z lahkoto modernizirale.

Prosveta! je moderni bojni klic vseh naprednjakov, in ne bo dolgo tega, ko bo povsod obveljalo načelo, da je najproduktivnejši izdatek oni za zobrazbena sredstva. Ne motimo se, ako trdimo, da je baš ljudskim knjižnicam odmenjena posebna uloga v kulturnem razvoju 20tega stoletja. S knjižnicami se že pripravlja drugod ljudstvo za kaj večjega, ljudske knjižnice se izkazujejo drugod kot najboljše dopolnilo ljudske šole. Tudi naše ljudstvo hrepeni po čitanju in videl sem že opetovano kmetice, ki so pasle krave s knjigo v roki. Prve ljudske knjižnice se prav izborna obnesejo in le brez odlašanja se nam je oprijeti tega priznanega izobrazbenega sredstva pa je uspeh zagotovljen.

LISTEK.

Za shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu daje vse informacije »Odbor za narodno-radikalni shod, Ljubljana, »Prosveta« Narodni dom.

Češki akademiki na shodu narodno-radikalnega dijaštva v Trstu. Češko dijaštvo se močno zanima za tržaški shod. »Svaz československého studenstva« se ga udeleži s celim svojim odborom. Ker bomo v Trstu razpravljali tudi o razmerju Slovencev do Čehov, osobito našega dijaštva v Pragi do češkega občinstva sploh, posebno do dijaštva, ne bo poset čeških akademikov zanje le zanimiv izlet in manifestacija ob Adriji, ampak se bo razvil v prisrčen odkrit razgovor, ki bo v korist obema deležnikoma, osobito seveda slovenskemu dijaštvu.

Srbsko dijaštvo in naš shod. Srbski dijaški listi razpravljajo o tržaškem shodu in vabijo Srbe, da se ga udeleže. »Omladinski Glasnik« piše: »Ko god od Srba djaka može, dobro bi bilo, da prisustvuje ovome zboru vrjedne i razumne slovenačke omladine. Želimo sretan rad u uspjeh!«

Prenočišča za udeležnike našega shoda bodo oskrbeli gostoljubni tržaški Slovenci. Vsakdo more torej za trdno računati, da mu odpade precej tehtna skrb za stanovanje. Priglasijo za stanovanja naj se dpošiljajo kar možno zgodaj in za gotovo do 15. na ljubljanski odbor, od tega časa pa na tržaški odbor, čegar adresa se objavi v »Edinosti« in »Domovini«.

Dijaki učitelji. Slušatelji tehnike v Berlinu prirejajo že več let poučne tečaje za delavce. Zadnjo zimo so jih začeli posnemati vseučiliščniki. Leti

trdijo, da je dijaštvo poklicano sodelovati pri socialnih nalogah sedanosti po svojih najboljših močeh. Najboljše porabijo svoje sile, ako poučujejo delavce. Tak pouk je potreben, ker zahtevajo od dne do dne večjo izobrazbo. Sicer pa nimajo delavci prilike niti si pridobiti elementarnega znanja, ki je podlaga za višjo izobrazbo. Tudi najmanjša izobrazba je za delavčev poklic in socialno sploh velike praktične vrednosti. Učili so v desetih tečajih 348 delavcev. Edina predmeta sta bila nemščina in računstvo. Poučevali so bolj in manj izobražene v dveh oddelkih. Vseh učencev se je priglasilo 561, med njimi 12 žensk. Koncem tečaja jih je bilo še 222, drugi so iz raznih vzrokov odpadli. Največ slušateljev je bilo starih 25 do 40 let. Med počitnicami predavajo dijaki o splošno zanimivih predmetih. Tudi prirejajo izlete v muzeje in v gledališča, kjer imajo veliko prilike se spoznati z delavci natančneje. V letnem tečaju poučujejo v štirih oddelkih nemščino in v treh računstvo: Uvedli so namreč tečaj za popolnoma nevede in inozemce, tudi so vrinili en tečaj med prvotna dva. Poseben tečaj je tudi o Schillerju. Troški znašajo dosedaj okroglo 408 mark.

Počitniško delo. Piše se nam: Že zdavnaj smo sprevideli, da je jako težko predavati, videli smo, da so predavatelji imeli najboljšo voljo, a ne zadostno zmožnosti, premagati težave predavateljstva. Ljudstvo je odšlo nezadovoljno. Vidimo tudi »Prosveto«, ki se ne spusti do predavanja, dokler ni uspeh absolutno zajamčen. Zato treba dijakom nasvetovati lažjih sredstev, kako bi se mogli izkazati v prid izobrazbi: v mislih imam glasno čitanje v krogu priprostih ljudi. To priporočam osobito srednješolskim dijakom. Ljudje se težko pripravijo do čitanja, že zato, ker čitajo počasi in jim samo razbiranje črk stane truda toliko, da zanimivost vsebine ne more delovati. Izgube veselje na knjigi, preden se za vsebino interesujejo. Glas o lepoti knjig v najširšo maso morda zanese glasno čitanje, ki ga poslušava vsa okolica. Gotove ure so tudi na kmetih proste. Seveda treba čitati razločno in živahno. Morda se vmes tudi kaj razloži. Korist, ki jo ima tudi recitant sam, je neprecenljiva, ker si izvežba organ in jezik. X.

Živinozdravniška visoka šola na Dunaju se je končno vendarle reformirala. Mesto »inštituta«, kateremu je bila dozdej priklopljena visoka šola, je odredilo vojaško ministerstvo vojaško akademijo za veterinarce. Tamkaj naj se mesto dosedanjih podkovačev izobrazujejo za vojaške živinozdravnike abiturijenti realk ali gimnazij. V internatu bodo gojenci z vsem preskrbljeni. Brezplačna bo uniforma, stanovanje in hrana, a tudi instrumenti, knjige in vsa druga učna sredstva bodo zastonj. Tudi ne bodo plačevali nikake kolegnine in nobenih taks. Študij bo trajal osem semestrov, deveti semester pa bodo lahko začeli polagati rigorozne. Prošnje za vsprejem treba vložiti do 20. avgusta t. l. Bolj kot vojaški internat nas veseli reforma kot taka. Ž njo je odpravljena velika krivica, ki se je dosedaj godila civilnim slušateljem-abiturijentom s tem, da so se na istem zavodu šolali kandidatje za vojaške živinozdravnike, dasi so bili isti navadni kovači, brez vsake večje predizobrazbe. S to reformo zadobi živinozdravniški stan neizmerno veliko za svojo bodočnost. S tem, da se uvedejo v armadi veterinarski akademiki, se uvedejo tudi

štabna mesta zanje. To bo ugodno uplivalo na status civilnih živinozdravnikov. Dejstvo, da se začeni z letošnjim šolskim letom zahteva od vseh slušateljev (od civilnih se zahteva že od 1898. l.) matura, pa je še večjega moralnega pomena za živinozdravniški stan. Slušatelji avstrijskih živinozdravniških visokih šol so namreč lahko prepričani — in to se zatrjuje od merodajnih faktorjev, — da dobe z veterinarsko akademijo tudi doktorat medicinae veterinae, ki bo gotovo uničil vse predsodke, ki jih ima še morda danes kdo do živinozdravništva. Slovenske abiturijente opozarjamo na živinozdravniški študij. Informacije daje uredništvo »Omladine«.

Legitimacijski listek. Akad. društvo »Sava« na Dunaju je založilo v prid »Družbi sv. C. in Metoda« legitimacijski listek. Društva naj ga vsprejmo kot člansko legitimacijo, event. naj ga vporabijo kot vstopnico za društvene priredbe. Nas more le veseliti, če govori o »Družbi sv. C. in M.« s toplimi besedami liberalno dijaštvo v času, ko je liberalna stranka vrgla vodstvu, ko se je nahajalo v težavnem položaju, marsikako poleno. Pozivljamo somišljenike, da se poleg širjenja narodnega kolka po društvih poprimejo, ako je to sploh mogoče, tudi legitimacijskega listka. Bojimo se pa, da je akad. društvo »Sava« sicer imelo dobro voljo, se izkazati kot početnico nove ideje v prid »Družbi«, da pa ne bo moglo uspeti proti nepremagljivim oviram, ki odrekajo novemu podjetju realna tla. v.

Slovensko srednješolsko dijaštvo že danes opozarjamo, da naj kupuje vse šolske potrebščine za prihodnje šolsko leto edinole pri slovenskih trgovcih. Sramota bi bila, ako bi slovenski dijak ne delal po geslu: »Svoji k svojim« in s tem dajal najlepši vzgled ostalim Slovencem. Na počitnicah ima vsakdo ugodno priliko, da pouči svojce o tem, kje dobe v mestu pri Slovencu dobro blago.

Čiščenje v gimnaziji. Pridržujemo si podrobnejši upogled v izvestja srednjih šol po Slovenskem. Danes bi radi opozorili javnost le na jedno napako sedanjega sistema. Obstaja neka drakonska naredba glede oproščenja šolnine za prvošolce: ako nima pri prvi konferenci samih dobrih redov nad »zadostnim«, mora plačati celo šolnino, ob enem velja to kot »nasvet«, naj dečko zapusti zavod, češ da ni zanj sposoben. To je v naših krajih ostra represalija proti naraščanju. Ni ga šolnika, ki bi samo s približno gotovostjo v 1½ mesecu spoznal pri vsakem učencu, ali je sposoben za gimnazijo ali ne. Vrhu tega pride ona zavest in čut odgovornosti nad učence še le v večji starosti. Na I. državno gimnazijo v Ljubljani so vsprejeli letos v prvi razred 168 dijakov, koncem leta jih izkazujejo le še 130, na II. državni gimnaziji pa od 144 vsprejetih le še 110. In če še pridenemo, da je od teh 110 izbrancev dobilo prvi red le — 69 dijakov, torej komaj 47,9% vsprejetih, potem ni čudno, da so se ljudje začeli bati te gimnazije. O tem si bomo še drugi pot dovolili besedo: Evropski škandal je, da je bilo v enem oddelku 71, v drugem oddelku celo 73 prvošolcev. Obstaja še iz časov, ko higijena in pedagogika nista bili na tako visoki stopnji, naredba, da ne sme imeti razred več kot 50 učencev. To naredbo vlada prezira, gorenjo o šolnini pa prakticira jako dosledno. Kje more

v razredu 73 učencev vladati red in disciplina? Kako bo profesor sodil, ali so učenci sposobni za študije? Menda se samo zaradi tesnih prostorov tako grozno »čisti«. To je potem pač pregreha na slovenski mladini. Pomislimo: po dolgem boju se je odločil kmet poslati sina v Ljubljano, z visokimi nadami zapusti mali dika vasi domačijo, a čez poldrugi mesec ga že priženo blamiranega nazaj, češ za takega, o katerem pravijo gospodje, naj raje še pase doma, ni plačati šolnine. In vendar ga niso niti mogli res presoditi!

Razmere na mariborski gimnaziji pred štiridesetimi leti in — sedaj. Zanimivo je primerjati poročilo mariborske gimnazije za leto 1865. s sedanjim; nekaj podatkov, ki smo jih povzeli iz „Novic“ 1865., priobčimo tukaj.

Leta 1865. je bilo na mariborski gimnaziji 342 učencev, od teh 208 Slovencev (61%), 111 Nemcev, 21 Slov.-Nemcev (nemčurjev, katerih tudi sedaj ne manjka, a se prištevajo Nemcem in 2 Italijana; letos pa je bilo dijakov 502, in sicer 342 Slovencev (68%) in 150 Nemcev. Slovenščino kot prost predmet je obiskovalo l. 1865. 83 (75%) Nemcev, letos pa le 32 (20%). Značilno je tudi, da se je pred štiridesetimi leti poučevala v Mariboru poleg laščine (sedaj francoščine) tudi češčina, katere se je učilo 41 učencev; sedaj pa bi bila le misel na pouk češčine ali celo ruščine v očeh naših šolskih oblasti neodpusten greh!

Dijaška knjižnica na novomeški gimnaziji. Iz letnega poročila posnemamo, da se je pomnožila dijaška knjižnica te gimnazije v preteklem letu za ta slovenska dela: a) P o n a k u p u. Vrtec, 34. l. — Angeljček, 12. l. — Zvonček 6. l. — Dom in Svet 17. l., 2 izvoda. — Dela „Družbe sv. Mohorja“ — Kersnik, Spisi IV., 1/2. — Vrhovnik, Sv. Ahacij. b) P o d a r i l i h. Anton Bonaventura, Ali Boga Stvarnika res ni treba. — Katoliški Obzornik, 9. leto. — Letopis Slov. Matice, 1885. — Kosi, Zabavna knjižica, 10. zv. — Stritar, Zimski večeri. — Tuin-hin. Najdenček. — F. L., Ribičev sin. — Šmid, Nedolžnost preganjana in poveljučana. — Šmid, Timotej in Filemon. — Doma in na tujem — Angeljček, 12. l.

Komentara menda ni treba. Opomnimo le, — da bi se kdo ne motil da ni to kaka ljudskošolska, ampak knjižnica c. kr. velike gimnazije v Novem mestu in da ni ravnatelj te gimnazije kak P. frančiškan, ampak slovenski pisatelj, dr. Fr. Detela, knjižničar pa gimn. učitelj Ivan Maselj.

„Prosveta“ raznim dopisnikom. Za sedaj je še popolnoma nemogoče, da bi »Prosveta« razširila svoj delokrog čez Kranjsko, ker ima itak premalo moči za intenzivno lokalno delo. Tudi iz financijelnega ozira ne bi mogla »Prosveta« ugoditi željam, ki so se nam izrazile izven Kranjske od več strani. Velecenjeni prosilci naj nam torej blagovolijo oprostiti, da nismo mogli začasno ustreči njih prošnjam. Tudi so pravila »Prosvete« samo za Kranjsko.

„Slovenska dijaška zveza“ — podel poskus mistificirati javnost. Proti koncu preteklega meseca je začel »Slovenec« delati reklamo za neko novo društvo, takozvano »Slovensko dijaško zvezo«. Začuden smo vpraševali, kedaj so se slovenski dijaki ujediniili tako daleč, da se vsa slovenska dijaška

društva, oziroma dijaki vseh dijaških struj združijo v »Zvezo«. Zastonj smo čakali, da se naznani od snovateljev čas ustanovitve. Pač so proglasili v »Slovincu« ustanovni shod za soboto, dne 29. julija. Ure niso navedli. Spet so enkrat **gg. klerikalni akademiki vedoma lagali**. Glasom istega lista se je namreč vršil shod v vsej tišini že dan popreje. Bali so se, da ostalo dijaštvo ne razkrije nepoštenega početja snovateljev, da bi dokazalo, da se je hinavsko polastila najmanjša dijaška frakcija vse-slovenskega imena! Kakor tihotapci so zborovali, ukradli so si ime, ki bi šlo le združitvi vseh ali vsaj pretežne večine dijakov. Vedeli so, da nimamo še zakonov, ki bi kaznovali zlorabo firm in nas varovali nepoštene konkurence. Kakor kak židovski kramar, ki z nepošteno reklamo in bombastično-zlaganimi naslovi zapeljuje občinstvo, tako so si tudi klerikalci dovolili taktiko, ki je tudi mi, ki bi radi omilili obliko vednega med-slovenskega boja, ne moremo zaznamenovati drugače kot: brezprimerna podlost. Za take čine ni dovolj ostrih izrazov. Že v svojem imenu nosi to društvo laž. Somišljenike in sploh vse slovenske dijake, ki so poštene volje, pozivljamo, da ravnajo z »Dijaško Lažizvezo«, kakor zasluži moralna kvaliteta snovateljev.

v.

„**Prosveta**“ — **Prešernu**. 15. in 16. malega srpana sta se vršili »Prosvetini« predavanji o Prešernu. Predavaj je filozof Pavel Grošelj. Kot dobremu poznavalcu Prešerna mu ne bi bilo težko predavati z različnih stališč. A zamislil je predavanje, ki je bilo ravno za dobre poznavalce Prešerna pravi užitek. To ni bil življenjepis v navadnem smislu: biografska data so bila le mala opora zgradbi pravega življenjepisa pesnika Prešerna. Prešernov značaj je slikal kot značaj onega trdega, visokega Gorenjca, ki ne ukloni svojega tilnika, kakor hrast, dokler ga ne trešči ob tla nepremagljivi zimski vihar, da samo še za malo časa ozeleni. Pokazal je, kako je tedanje nazadnjaštvo z duhovščino na čelu ubilo Prešerna najbolj s tistimi neprestanimi malenkostnimi ovirami, ki najlažje pobijejo velike može. V milieju tedanje dobe je risal predavatelj Prešerna kot Slovana in naprednjaka. Pesniškemu životopisu je pridal na kratko njegov pomen v slovenski literaturi. Kakor gourmand je izbral najlepše bisere Prešernovih poezij in jih citiral, krasne skioptiške slike so ob enem kazale najlepše trenutke iz njih. Bil je zares lep dar »Prosvete« Prešernu. — Zato pa ni bila lahka naloga onih, ki so prišli iskat opore za v naprej prisojeno grajo k predavanju. Bilo je treba poslati »Slovincu« ne le najspretnjšega, ampak tudi resnično zakrknjenega človeka, da je bil v stanu napisati o predavanju — p a m f l e t. Marsikaj že »bivšega« — danes pa največjega filozofa, politika, žurnalista in seveda — to je danes vsak teolog! — naravoslovca (!) Terseglava smo smatrali še vedno za bolj poštenega, kot se je izkazal s tem, da je spisal zakoten pamflet. Dobro, če vsprejema tudi mlada generacija klerikalizma na Slovenskem ta sredstva, vedeli se bomo po tem ravnati! Ko je dobil zaslužen odgovor (lagal je med drugimi lažmi tudi, da je »Prosveta« najela klakerje, kako nizkotno!), se je brž umaknil na polje čisto stranskega vprašanja — o janzenizmu. Tega v

Prešernovi dobi razširjenega termina za klerikalizem, se je bil Grošelj mimogrede dotaknil, češ da je bil janzenizem za ono dobo, v kateri je nastal in kakoršen je bil, ko je bil še čist in nepokvarjen, v cerkvi napredna struja. In naj se brani Terseglav s še tako bombastičnimi citati, tudi na tem polju, kamor je ubežal, je pogorel. »Slovenčevi« pristaši bodo seveda verjeli vse, kar jim bo natvezil. — Naloga Slovenčevega reporterja je bila, če v svoji enostranski zagrizenosti že ni hotel opisovati vrlin predavanja, ovreči druge glavne obtožnice, ki so se na predavanju čule proti klerikalizmu, ker je preganjal Prešerna, in če je poročevalec tako spreten — pri njem je vse mogoče — dokazovati, da je bil Prešeren pobožnjak, da ga je reševal klerikalizem, da mu je bil n. pr. kanonik Pavšek iskren pomočnik itd. Hic Rhodus! Zato se je šlo, ne za janzenizem. Malokatera biografija dobrih slovenskih pesnikov se bo dala pisati, da ne bo omeniti klerikalizma, ki jih je ubijal. In kedar se bo v »Prosveti« predavalo o Gregorčiču, pride v skioptik Mahničeva slika in ne bo mogoče Terseglavu zatajiti »Slovenčevih« člankov, v katerih so nečuveno sumničili Gregorčiča. Tudi nasprotniki resnice so slavni, za tako slavo Herostrata se bori zoper vse lepo in resnično — Terseglav. v.

Zborovanja strokovnih zvez. Pretečeni mesec se je vršila v Ljubljani cela vrsta strokovnih zborovanj. Bil je občni zbor »Zveze slovenskih odvetnikov«, »Zveze slovenskih pevskih društev«, »Zveze za promet s tujci«, »Kmetijske družbe«, »Gospodarske in zadružne zveze«. Za vesel pojav moramo smatrati dejstvo, da je začelo izhajati iz slovenske centrale toliko najraznovrstnejšega impulzivnega dela in tem večje vrednosti je, da se na tihem, izven političnih homatij, organizujejo mlade sile po principu deljenja dela. Smisel za skupne nastope v skupnih stvareh raste, ta pa je tem večji, čim bolj je korporacija izven političnih strank, edinole strokovnemu združevanju namenjena opora. Slovenski liberalci so že od nekaj na edinole pravem stališču — če so ga zavzeli iz komoditete, ker se jim ni zljubilo se organizirati, ne vemo — da naj je gospodarsko delo nadstrankarsko, klerikalci pa so že od nekaj ravno nasprotnega mnenja. Čas jih sicer danes sili, da i oni upoštevajo pravi princip, vendar še ne morejo zatajiti svoje vladeželjne nravi. V manjšini so ponižni kot ovce, kjer pa imajo količkaj upanja, da bodo jahali, razobešajo brezobzirno svojo najširšo strankarsko zastavo. Značilno je sicer zanje, da so oni absolutni vladarji samo tam, kjer gospoduje materijelna odvisnost, klečeplastvo in nevednost. Ravno to pa nam utrjuje vero na boljše bodočnost; kajti tudi pri nas bo brezdvomno z večjo izobrazbo prišlo boljše spoznanje. In tisto ljudstvo, ki danes s klobukom v roki tava po propadajočih strankarskih organizacijah, bo odločevalo samo in samo pospeševalo svoje strokovne interese. Tedaj še-le bo vsaka »Zveza« prava centrala slovenskih strokovnjakov, prava sreča naroda. M—k.

sili vprašanje, zakaj »Triglav« ni poskusil s priredbo, kamor bi seveda imel, če je bil res poverjen od podružnice, vabiti vsa društva. Čakali smo; ko smo videli, da ne bo nobene slavnosti, smo šele razposlali vabila. In »Zarja«: komaj so izvedeli, da je odpovedal »Triglav«, so se tudi oni spomnili, da se jim zdi, da je Taborjeva priredba, odkar obstaja skupni odbor slovenskih akademikov, poseganje v skupne stvari! Po tej logiki bi »Tabor« sploh nikdar ne smel delati za »Družbo«, tudi ničesar prirediti, dokler obstaja podružnica, ki je pod vodstvom »Triglav-Zarja« prespala priliko. Samo zavist zaradi naših uspehov je menda vzrok, da skušata »Triglav« in »Zarja« s takimi gnilimi izgovori opravičiti svojo nedoslednost. *Taborjani.*

Et haec olim meminisse iuvabit. Klerikalna dijaška društva vseh narodnosti imajo v svojem naslovu od nekdaj tudi besedo »katoliški«. Čeravno pravzaprav pomena »katoliški« in »klerikalni« nista identična, so si vendar klerikalci katoliško ime nekako priposestovali. Nihče ni zameril, če so se starejši Daničarji z nekako strastjo borili za upravičenost te titulature in jo izgovarjali pač s svojega stališča vedno z nekakim *p o n o s o m*. Komaj par tečajev je tega, kar se je rotilo med ploskom somišljenikov predsednik »Danice«, da bodo prej morala vsa druga dijaška društva vsprejeti atribut »katoliški«, kot ga oni opuste, itd. Prišla je nova era: Klerikalni dijaki so si osnovali društvo, v katerem so prvič zavrgli staro načelo. Ne moremo si tega drugače razlagati, kot da je nastopila v njihovem taboru dekadenca in pomnožila nedoslednost. Boje se s pravim svojim starim imenom na dan, menda mislijo, da nima več dovolj kredita. Naj bo v katerem paragrafu pravil to ali ono: klerikalni dijaki so prvič zatajili svoje »katolištvo« napram najširši javnosti! *v.*

„Požrtvovalni idealisti“. Avtoslavospev v spominski knjigi »Danice« nam ganljivo slika požrtvovalnega in mnogo sebe zatajujočega (!!) Daničarja — ki po kratkem boju s samim seboj prihiti v »Danico«! Kako težavne so bile žrtve za ustanovitev »Danice«! To drastično prikazuje spretni historik Cepuder v računskih zaključkih 20 tečajev »Danice«: Ti namreč kažejo, da je nad 80% dohodkov te organizacije idealistov darovanih od klerikalne stranke, celih 14% pa so morali utrpeti člani sami. Pri »Sloveniji« je razmerje ravno obratno, gotovo iz gole sebičnosti. In če še pomislimo, da so to le izkazani dohodki društva Daničarjev, potem gre le čestitati na ta način vzdrževani »Danici«, da si da od Srebrniča bobnati hvalo puncto požrtvovalnost in nesebičnost! *v.*

Orfej „Danice“. Na starem strelišču v Ljubljani so zborovali »Daničarji« Pri znanem Janezu Kreku so si naročili slavnostni govor. In ta mož je glasom »Spomenice Danice« izustil poleg stoterih drugih »mastnih« tudi to - le: »Izložba ji je neprestano odprta (namreč »Danici!«): polna žarkov vedno sveže mladosti, ozaljšana s šopki zlatih rož, s kupo rane sapice pomladne, milo hladilne kakor upanje, mehke kakor ljubezen. Trofeje so ji svetloba in življenje« itd. Da se upajo tako »žveplo« še v večni spomin tiskati!

Tudi dokaz! Desetletja se trudijo slovenski politiki, da najdejo sredstev, kako bi rešili slovenski narod. Eni zahtevajo gospodarskega, drugi kulturnega

dela. Dr. Srebrnič — dozdej neznane slave, — je razjasnil v »Spominski knjigi Danice«, kaj misli katoliško dljaštvo o tem perečem vprašanju. Čujte, kaj piše na strani 26 v tej knjigi:

»Utopija bi bilo sicer pričakovanje, da bi igralo kedaj slovensko ljudstvo vloge, ki so jih v zgodovini imeli njegovi sosedje Lahi in Nemci. Vendar lahko zrejo vsi oni, ki se žrtvujejo in delajo, da bi narod ostal veren in se moralno vedno bolj izpopolnjeval, z absolutno gotovostjo (!) v bodočnost, da bode imel še svojo vlogo, in ne ravno zadnje. Kajti bogokletstvo bi bilo misliti, da niso resnične besede, ki jih je izgovorila večna Resnica: »Iščite najprej božjega kraljestva, in vse drugo vam bo privrženo«. (Op. To je tipičen slučaj katoliške znanosti. Čujmo, kaj sledi iz te resnice, ki je asekurirana z grožnjo bogokletstva!) — Torej narod, ki ima kot narod le tukaj na zemlji svojo eksistenco, bode svojo narodnost ohranil, (Op. Čujte socijologi, politiki, zgodovinarji!) bode dosegel i vse ono, kar podaja dobrega in lepega gospodarska, pravno socijalna in idealna kultura, vse to dobi — toda le, ako postane veren in si bode pred vsem prizadeval živeti v duhu onih nauk, ki jih je Bog izročil svoji cerkvi.

Ako si zagotove vsi Slovenci sedež v nebesih, pa je zagotovljen obstanek in napredek Slovenstva. Vsi nekatoliški narodi so že izgubljeni: Prusi, Rusi, Angleži — vaš trud je zaman! Katoliška znanost vam z neovržno logiko dokazuje, da propadete. Če ne verjamete, ste bogokletniki! v.

Odkritost. Ferijalno društvo za Daničarje in lemenatarje, takozvana »Slovenska dijaška Zveza« je sicer po svojem imenu preračunjena na falzificiranje javnega mnenja in slepljenje srednješolcev, a njen dični predsednik je povedal nekaj odkritega: Mnogo da je popotoval po zemljah slovenskih, in videl je, kako strašno neizobraženo je slovensko ljudstvo. Zato pa da ni sposobno za drugo kot za krščansko etiko! Prav lep poklon je napravil vodja klerikalnih dijakov našemu ljudstvu, posebno pa krščanski etiki, ki jo je s tem dobro ocenil. Če bi se sedaj zvijsal in tajil, da ni tako hudo mislil — če sploh razume kako značilno izjavo je podal — bomo nadaljevali s cvetkami iz njegovih govorov. v.

Katoliška znanost. Ni dovolj, da je Lueger zahteval, da znanstveniki konstruirajo slamo, slov. učenjak dr. Lampe zahteva še več. Njega dokazovanje proti descendenčnemu nauku je tako originalno, da zasluži, da ga rešimo pozabljenja. V »Cvetju s polja modroslovskega« beremo »dokaz«: »Zlasti pa vprašamo, zakaj ne znajo in ne morejo dandanes več premeniti n. pr. vrsto ovac v govedo ali srno v jelena«. v.

Naročnikom!

Današnji številki smo priložili čekovne položnice, velecejenjene naročnice in naročnike pa prosimo, da nam pošljejo letošnjo naročnino, ki znaša za celo leto 4 K, oziroma za dijake 2 K. — Ako bi komu, ki je že naročnino plačal, pomotoma pridejali položnico, naj nam blagovoli oprostiti.